

«Bleibe!» o «Verweile!»? Presència de Maragall en la romanística alemanya i les seves traduccions

Lluís QUINTANA TRIAS

Universitat Autònoma de Barcelona

lluis.quintana@uab.cat

Résumé : La romanistique allemande a très tôt entrepris la divulgation et la traduction de la littérature catalane ; E. Vogel fut le premier à traduire un poème de Maragall (1902), et R. Grossmann (1923) le premier à en présenter une étude approfondie. Dans les années 60 la catalanistique reprit son élan autour du professeur Coseriu à l'Université de Tübingen ; et nous trouvons dans les années 70 dans plusieurs universités allemandes des études sur Maragall et son époque (Tur, Hina). Parmi les traductions, nous comptons avec l'anthologie de Hösle-Pous en 1970. Le contraste entre quelques traductions d'un même passage du *Cant Espiritual* nous donne un aperçu des différentes perspectives de lecture.

Mots-clés : Traduction, réception, romanistique allemande, Maragall, *Cant espiritual*

Tot i que els títols pretenen sovint ser un resum del text i no una introducció, em permetré començar la meua exposició al·ludint a la segona part del títol («presència de Maragall»), i l'acabaré justificant la primera part (la distinció entre «bleibe» i «verweile»). Un títol com «presència de Maragall en la romanística alemanya» pot ser equivalent a, posem per cas, «presència de Valéry en la romanística alemanya», però no desplega els mateixos implícits, el que Ducrot en diria «el dir sense dir»: perquè així com és evident que la frase «presència de Valéry» implica «hi ha una presència de Valéry», la frase «presència de Maragall» més aviat suscita una pregunta: «però ¿existeix aquesta presència?». De fet, sembla sorprenent que una romanística tan allunyada com l'alemanya presti atenció a una literatura poc considerada com és la catalana; i tanmateix hi ha prestat atenció, i des de fa més de cent anys. Cal considerar però dos factors: un és que la romanística alemanya es considerava, a començaments del segle XX, com la fundadora d'aquests estudis («Das sprachkundige Deutschland [...] war von der romanischen Ländern behäftigt, die Grundsteine der romanische Philologie zu legen»¹, deia G. Gröber el 1888), i per tant cap àrea de la romànica li podia ser aliena; l'altre és que estudiar almenys dues llengües romàniques era tradició dins d'aquesta romanística, i això empenyia alguns estudiosos a conèixer casos com el català, com ha recordat recentment H. Bihler a propòsit del professor de Hamburg Rudolf Grossmann², de qui parlarem més endavant.

Això ens duria a elaborar una història de la catalanística alemanya, però no és el que ens proposem avui i, a més, altres autors ja ho han fet, amb més coneixement que jo³. Hösle

¹ BERGER, G. «Textedition in der Romanistik: Zwischen wildem Denken und blinder Praxis?». *Anglia - Zeitschrift für englische Philologie* 119, 3 (2002), p. 400

² CERDÀ SUBIRACHS, J. «Els més sensibles / dits de l'orb destriaven / cançons de l'aire. Conversa amb Henrich Bihler». *Indesinenter. Anuari Espriu* 3 (2008), p. 9-16.

³ QUINTANA, A. «Zur deutschen Katalanistik» dins LÜDTKE, J. H. und POUS A. H. Eds. *Informationen über Katalanien : Geschichte - Sprache - Literatur; [Hrsg. zum Fest der Blumenspiele der katalanischen Sprache]*, Jocs Florals de la Llengua Catalana, in Tübingen am 25. Okt. 1970. Tübingen: Roman. Seminar, 2007, p. 61-64; HÖSLE, J. *Die Katalanische Literatur von der Renaissance bis zur Gegenwart*. Tübingen: Niemeyer, 1982; HÖSLE, J. «El renaixement de la catalanística alemanya. Una retrospectiva». *Fronteres entre l'universal i el particular en la literatura catalana*. Ed. J. Jané Lligé, J. Kabatek. Aachen: Shaker, 2007, p. 1-11.

(1982) és una breu història de la literatura catalana contemporània des de la Renaixença i, a la introducció, fa també un breu repàs a la catalanística. Hösle denuncia alguns tòpics, com per exemple, que a Alemanya la catalanística arrasi entre els estudiants; cita, divertit, un text de Jordi Pere Cerdà que denunciava a «Littérature catalane» a *Europe* (12/1967) la ignorància de la literatura catalana a la universitat francesa, «rien de semblable à ces chaires d'Universités allemandes où près de dix mille élèves suivent des cours de philologie catalane»⁴. Això, diu Hösle «hat nichts mit der damaligen oder heutigen Wirklichkeit an den deutschen Universitäten zu tun»⁵. Recentment, Hösle ha escrit una nova revisió de la catalanística alemanya amb alguns apunts autobiogràfics, on voldria destacar un parell de comentaris. El primer es una observació personal que ell creu que es pot generalitzar: «el descobriment del català es deu normalment a la casualitat»⁶; hi estic d'acord: no sé si coincideix amb l'experiència que han tingut els altres col·legues meus que intervenen en aquest simpòsium, però els romanistes d'aquesta branca (els catalanòfils) que jo he conegut solen citar moltes anècdotes, que sovint comencen a Lloret o a Alcúdia. Un segon comentari que em sembla prou interessant aquí, és que Hösle va anar a estudiar a Tübingen, provinent, diu, «de la provinciana Oberschwaben» i amb «una infantesa catòlica i la meva adolescència carregada de tortuosos dubtes».

Poso per exemple un dels primers alemanys que s'interessa pel català, que de fet és una alemanya. Es tracta de Clara Commer (1856-1937) que va traduir Verdaguer: primer uns poemes, el 1891, i després tota *L'Atlàntida* (1892) (Hösle cita una traducció posterior, de 1911). El professor Artur Quintana⁷, que ha estudiat aquesta autora, explica que ella hi arriba a través d'intel·lectuals catòlics com el pare Baumgartner, i sobretot Eberhard Vogel i Johannes Fastenrath, que eren pròpiament filòlegs. Commer era la germana d'un teòleg catòlic, i tant ella com Vogel remarquen sempre el caràcter religiós de l'obra de Verdaguer.

Fastenrath era un filòleg que va fer la primera traducció (un text, diu ell, «verdeutscht») d'una antologia d'autors catalans⁸; i va dur el seu interès per la catalanística fins a instaurar uns *Blumenspiele*, és a dir uns Jocs Florals, a Köln el 1899, els quals, segons sembla, es van extingir amb la mort de Fastenrath el 1908. Arran de la seva mort, la seva vidua va instaurar un premi per als Jocs Florals que precisament va guanyar, en la seva segona edició (1910), Maragall, amb *Enllà* (1906). Vogel i Fastenrath van assistir al primer Congrés de Llengua Catalana (1906)⁹ (i hi va llegir una comunicació Bernhard Schädel, de la Universitat de Halle (1908)); Vogel en va escriure una ressenya (que no he vist) per al *Kölnischer Volkzeitung* (18/10/1906) cosa que va provocar un comentari cofoi de *La Veu de Catalunya* (18/10/1906 p. 3), amb l'implicít «per fi algú de fora parla de nosaltres». Cito aquest comentari de *La Veu* perquè és indicatiu del que serà la relació entre la cultura catalana i la catalanística estrangera: la recepció entusiasta i acrítica de qualsevol comentari vingut de fora. En l'esmentat Congrés, potser es va produir el primer contacte entre l'autor que estudiem aquí,

---

⁴ *Europe* núm 464 (desembre 1967). Cito per HÖSLE, J. *Op. cit.*, 1982, p. 5.

⁵ HÖSLE, J. *Op. cit.*, 1982, p. 5.

⁶ HÖSLE, J. *Op. cit.*, 2007, p. 4.

⁷ QUINTANA, A. «Clara Commer, traductora de Verdaguer». *Estudis de llengua i literatura catalanes II. Homenatge a Josep M. de Casacuberta 2*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1981, p. 367-382.

⁸ FASTENRATH, J. *Catalanische troubadoure der gegenwart: verdeutscht und mit einer uebersicht der catalanischen literatur eingeleitet*. Leipzig: Verlag von Carl Reissner, 1890.

⁹ *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Barcelona. Octubre de 1906*. Barcelona: Estampa d'En Joaquim Horta, 1908.

Maragall, i la catalanística alemanya, perquè Vogel hi assistia i Maragall hi havia presentat una comunicació; segons Tur, ambdós després es van veure sovint i, a la mort de Maragall, Vogel va escriure una nota necrològica a la *Kölnischer Volkszeitung*¹⁰.

El 1909 Eberhard Vogel havia emprès la traducció d'autors contemporanis: *Solitud*, amb l'inesperat títol de *Santk Pons* (Berlin: Fischer); o *Els sots feréstecs*, amb el títol de *Lazarus Tod* (Cöln-Weiden: Frenken). Vogel també és l'autor de la primera traducció de Maragall a l'alemany: «Die blinde Kuh», publicat a *Cataluña* (3/2/1912, p. 61) com «homenaje a la memoria de Maragall», mort tot just feia tres mesos. Curiosament, aquí Vogel va respectar el títol original, però no estic segur que fos la millor opció perquè en alemany, «la vaca cega» («die blinde Kuh») és el nom d'un joc infantil, que en català i en castellà s'atribueix a una gallineta. Les traduccions de Vogel van provocar un interessant article de Manuel de Montoliu a *El Poble Català*: «Sobre les traduccions alemanyes al català»¹¹, on denunciava «els principals causants d'aquest desconeixement europeu quasi absolut de la nostra literatura» els quals, sorprenentment, no eren els espanyols sinó els francesos; una actitud provocada pel «trist do de la superficialitat» característic de França, que explica que tot Europa conegui Espanya «al través dels gastats i pegalosos tòpics del romanticisme francès». Contra aquesta actitud «despectiva», Montoliu oposa «aquesta terrible curiositat teutona que tot ho observa i tot ho estudia i per tot s'interessa» que aconsegueix que «actualment tenim a Alemanya la nostra mitjancera més intel·ligent i de més bona voluntat». Són a quatre anys de la primera guerra mundial i el gran debat europeu entre germanòfils i francòfils ja està força definit. Recordem de passada que aquest debat remunta ja a l'anàlisi de la *debâcle* de Sedan (1870) fet per la intel·lectualitat espanyola, a partir de les propostes d'autors francesos, especialment Barrès.

El primer intent de presentar l'obra de Maragall d'una manera completa arriba l'any 1923, amb l'antologia de poesia catalana feta per Rudolf Grossmann¹², que va precedida d'un pròleg. A la bibliografia, Grossmann cita el *Manual* de Montoliu (1922), les *Noves valors* de Folguera (1919), els *Escolis* de Riba (1921), les *Lletres a una amiga estrangera* de Ferran i Mayoral (1920) i un article de Pla a *El Heraldo de Hamburgo* que no he sabut localitzar. A les pàgines dedicades a Maragall (IV-IX), Grossmann el presenta com el qui «zieht den grossen Strich unter die Vergangenheit und erhebt die junge katalanische Lyrik in die Sphäre der reinen Erlebniskunst». En fa una lectura vitalista; en destaca els poemes de l'amor conjugal que, segons ell, inauguren una tradició on inclou López Picó, Pujols o Ambrosi Carrion; pel que fa als poemes de la natura, segons Grossmann representen una fugida de la ciutat de carrers estrets on va créixer el poeta («er flieht der Stadt, in deren niederdrückenden Strassen er aufgewachsen ist» p. V). Destaca, és clar, el que anomena la «nordische Einschlag», és a dir l'empremta de Novalis, Goethe i Nietzsche; d'altra banda, en remarca el misticisme (seguint aquí Montoliu) i el relaciona amb Bergson, per l'intent de retenir la vida («wie Bergson (...) das Leben zu begreifen sucht» p. VI) i amb Francis Jammes (i aquí crec que Montoliu no l'hauria seguit). Considera el «Cant espiritual» la seva poesia més madura («reifster Dichtung») i destaca que Maragall, tot i ser un «glaubiger Katholik», es converteix amb el descobridor d'una nova doctrina no exactament eclesiàstica que relaciona amb el panteisme de Jacobus Böhme («der Entdecker eines neuen, nicht immer kirchlichen Gottes und Pantheist Jakob Böhmescher Observanz») (no tinc cap prova que Maragall conegués aquest teòleg, més

¹⁰ TUR, J. *Maragall i Goethe. Les traduccions del Faust*. Barcelona: Departament de Filologia Catalana. Universitat de Barcelona, 1974, p. 39.

¹¹ MONTOLIU, M. de «Sobre les traduccions alemanyes del català». *El Poble Català* (12/4/1911) p. 1. Agraïxo a la prof. Margarida Casacuberta que me l'hagi fet conèixer.

¹² GROSSMANN, R. *Katalanische Lyrik der Gegenwart. Eine deutsche Aulese*. Hamburg: Casa Editorial Fausto, 1923.

enllà d'una carta (12/10/1909) en què Ors li pregunta: «Haveu llegit res de o sobre Jacobus Boehme?»¹³. És un estudi notable, sobretot si tenim en compte la minsa bibliografia amb què Grossmann havia de treballar i, en alguns aspectes, força modern. Pel que fa a la selecció de poemes traduïts, gairebé tots pertanyen al que serà considerat el cànon maragallià, inclosos «Die blinde Kuh» i el «Geistliches Lied».

Després de Grossmann, la catalanística entra en un cert estat letàrgic fins als anys 70. És comprensible si tenim en compte que a partir dels anys 30 els interessos de la universitat alemanya van per un altre camí, i que el catolicisme no és exactament el que més valoren les noves autoritats. Després de 1945, el que no interessa és Espanya; però a finals dels anys 60 això comença a canviar, especialment gràcies a la iniciativa d'Antoni Pous, capellà i poeta vigatà, que s'instal·la a Tübingen el 1964 i, sota l'empara d'Eugene Coseriu, fa de lector de català des de 1965 (oficialment, 1967): és el primer lectorat de català a Alemanya després de la guerra. D'aquest nucli surten alguns dels principals representants de la catalanística alemanya: J. Hösle, Jens Lüdtkke, Brigitte Schlieben-Lange i Angelika Maas¹⁴. D'aquí sorgeix també la iniciativa de celebrar uns Jocs Florals a Tübingen el 1970, que s'acompanyen de la publicació d'un petit volum: *Informationen über Katalonien. Geschichte - Sprache - Literatur*, coordinat per Pous i Lüdtkke (cito l'edició facsímil d'aquest volum feta el 2007, que du un document adjunt de Lüdtkke on en recorda les circumstàncies¹⁵. Artur Quintana, de la Universitat de Friburg (Suïssa), hi escriu una de les primeres introduccions a la història de la catalanística alemanya¹⁶.

Aquesta segona part de la història, la que es desenvolupa als anys 60 i 70, té interès per dues coses: la primera, perquè la religió segueix sent l'eix dels contactes. Pous és capellà (val a dir, un capellà ple de dubtes) i va a Tübingen precisament perquè insisteix que vol estudiar fora i l'envien a Wald, «un monestir del sud d'Alemanya on feien estades habituals els capellans del bisbat de Vic»¹⁷. Wald era, precisament, prop de Tübingen: potser el bisbat de Vic no sabia el que arriscava enviant-hi Pous... o potser ho sabia massa bé. La segona és que aquells són uns anys amb molta agitació política a les universitats europees, i és normal que des de Tübingen s'interessin per la lluita antifranquista i les seves víctimes, entre les quals les minories lingüístiques.

Això vol dir que, si bé en la reaparició de la catalanística alemanya hi intervé, un cop més, la confluència d'interessos religiosos, en canvi, la interpretació de la literatura catalana que es farà a partir dels anys 70 resultarà molt diferent a la que havia estat a principis del segle XX. D'una banda, perquè apareix una nova lleva de catalanistes interessats a incorporar la filologia catalana dins de la gran tradició de la filologia romànica alemanya; d'una altra, perquè la lectura que fan de la literatura catalana és molt diferent a la que havien fet aquells esforços pioners. I això afecta, és clar, la lectura de Maragall. Mirem-nos-ho des dos àmbits: el més divulgatiu i generalista, i el més especialitzat dins de la filologia.

Pel que fa a la filologia, en aquests anys es comencen a escriure sòlids productes acadèmics sobre catalanística, sota forma de «dissertationen» i «habilitationen». Dos exemples immediats dels primers anys 70 que afecten l'estudi de Maragall són la «dissertation» de Jaume Tur llegida a Bonn el 1973, *El bilingüisme de Joan Maragall y sus traduccions del Faust*, que l'any següent es va publicar en català¹⁸, i el treball per a «habilitation» de Horst Hina: *Kastilien und Katalonien in der Kulturdiscussion: 1714-*

¹³ CACHO VIU, V. *Revisión de Eugenio d'Ors. Seguida de un epistolario inédito*. Barcelona: Publicaciones de la Residencia de Estudiantes / Quaderns Crema, 1997, p. 214.

¹⁴ FARRÉS PUNTÍ, R. *Antoni Pous, poeta i traductor*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 2001, p. 91 i ss.

¹⁵ LÜDTKE, J. H. und A. H. POUS, eds. *Op. cit.*

¹⁶ QUINTANA, A. «Zur deutschen Katalanistik» dins LÜDTKE, J. H. und A. H. POUS, eds. *Op. cit.*, p. 61-64.

¹⁷ FARRÉS PUNTÍ, R. *Op. cit.*, p. 88.

¹⁸ TUR, J. *Op. cit.*

1939 (1978); la primera primera redacció va guanyar el premi Nicolau d'Olwer, el 1974, i es va traduir el 1986¹⁹.

El treball de Tur és el primer que estudia de manera sistemàtica el tòpic repetit per generacions d'estudiosos segons els quals Maragall coneixia perfectament l'alemany. Tur mostra com l'interès de Maragall per l'alemany és persistent ja des de ben jove però com al llarg de la seva vida no l'arriba a dominar; Tur observa com Maragall tradueix directament de l'alemany i com les vacil·lacions amb els textos de Nietzsche o Goethe no són només filològiques, sinó ideològiques. Al cap i a la fi veiem com els que admiraven les traduccions de Maragall ho feien perquè coneixien l'alemany encara menys que ell.

Hina, per la seva banda, dedica tot un capítol del seu estudi a les idees polítiques de Maragall: en destaca la manca de concreció política precisa (p. 254) i considera que el famós «Adéu Espanya» és més aviat un rebuig a l'Espanya castellana (p. 258), contra la qual el poeta oposa el projecte iberista (p. 265); Hina sap situar les inquietuds de Maragall dins del debat sobre la decadència llatina, més francès, per tant, que anglès. Tot plegat, i excepte alguns detalls (com per exemple, considerar que Maragall traduïa del francès (p. 261), cosa que vol dir que no coneixia l'estudi de Tur), és un estudi encara ara força vàlid.

A la dècada següent, els 80, apareixen dos elements fonamentals per impulsar la catalanística alemanya: es crea la Deutsche Katalanische Gesellschaft el 1983, que esdevindrà després la Deutsche Katalanische Verband; d'altra banda, apareix la *Zeitschrift für Katalanistik*, que apareix el 1988 amb un editorial entusiasta i vehement, com no podia ser d'altra manera, de Tilbert Stegmann, un nom que ja estava tardant massa a aparèixer.

En aquest context s'explica que, en un volum d'homenatge al romanista Heinrich Bihler (1998), apareguin fins a dos col·laboracions sobre catalanística, i les dues sobre Maragall: un és l'estudi de Richard Schreiber sobre la traducció del *Tristan*, de Wagner, on fa un repàs detallat de la recepció de Wagner a Catalunya²⁰, i l'altre és un estudi de Horst Hina sobre la tasca traductora de Riba, Carner i Maragall, el qual «hat (nach einige Vorläufern in der Renaissance) in gewisser Weise eine Tradition der dichterischen Übersetzung begründet, dit mit den Anspruch einer originalen literarischen Schöpfung auftritt»²¹.

Després d'ells vindran tot d'estudiosos que es concentraran en aspectes concrets, com per exemple l'estudi de Heidi Grünewald sobre *La Margarideta*²² (anunci d'una recerca que s'ha acabat concretant en una tesi doctoral sobre la presència de Faust en Maragall). Podem citar també l'estudi de Roger Friedlein, sobre el comte Arnau²³. (Un estat de la qüestió sobre estudis de catalanística en alemany es pot trobar a Fernández, Fidora, Robles i Sabater²⁴).

¹⁹ HINA, H. *Castilla y Cataluña en el debate cultural: 1714-1939*. Barcelona: Península, 1986.

²⁰ SCHREIBER, R. «“Subjugat per Wagner?” Marginalien zu Joan Maragall's Tristan-Übersetzung». *Ex nobili philologorum officio. Festschrift für Heinrich Bihler zu seinem 80. Geburtstag. D. Briesemeister und A. Schönberger*. Berlin: Domus Editoria Europaea, 1998, p. 173-216.

²¹ HINA, H. «Das «Lob des Dichterübersetzers»: Werschätzung der literarischen Übersetzung im Kritischen Werk von Joan Maragall, Josep Carner und Carles Riba». *Ex nobili philologorum officio : Festschrift für Heinrich Bihler zu seinem 80. Geburtstag / herausgegeben von Dietrich Briesemeister und Axel Schönberger*. Berlin: Domus Editoria Europaea, 1998, p. 106.

²² GRÜNEWALD, H. «Der böse geliebte Faust. Überlegungen zu Joan Maragalls Margarideta». *Selbstbild und Fremdbild. Aspekte wechselseitiger Perception in der Literatur Deutschlands und Spaniens. Herausgegeben von Rolf Günter Renner und Marisa Siguan*. Barcelona: Edició Forum 1 / Editorial Idiomas, 1999, p. 91-105.

²³ FRIEDLEIN, R. «Metapoetizität und Textgenese – Ebenen diachronischen Bedeutungswandels bei Joan Maragall: El comte Arnau (1900–1911)». *Zeitschrift für Katalanistik*, 19 (2006), p. 35-50.

²⁴ FERNÁNDEZ, E. «50 anys de tesis i tesines sobre temes catalans als països de parla alemanya (1945–1996)». *Zeitschrift für Katalanistik*, 10 (1997), p. 130-159; FIDORA, A. «Die Beschäftigung mit katalanistischen Themen in romanistischen Sammelpublikationen und Zeitschriften aus dem deutschsprachigen Raum». *Zeitschrift für Katalanistik*, 13 (2000), p. 109-120; ROBLES I SABATER, F. «Les

Retrocedim un cop més als anys 70 per repassar altres àmbits, mes generalistes. Un de prou indicatiu és el de les obres de referència: diccionaris, enciclopèdies, etc.; aquí faré un breu esment d'una obra molt consultada: el *Kindlers Literatur Lexikon*, i la divulgació que fa de Maragall. El *Kindlers* és, en la seva primera edició (1965-1972), una adaptació del Bompiani italià, com ho és la Montaner y Simón a Espanya, és a dir que no tradueix totes les veus i, a més, n'incorpora de noves. Així, en el cas de Maragall, la Bompiani presentava una sola veu, escrita per Guillermo Díaz-Plaja, titulada «Poesie» i que repassava tots els llibres de Maragall; el *Kindlers* ho substitueix per tres veus: «Nausica», «Elogis», i «El comte Arnau». Curiosament, cap d'elles fa referència a cap dels cinc llibres de poesia publicats per Maragall: «Nausica» es va publicar pòstumament; «Elogis» fa referència a una conferència i un opuscle, i el «Comte Arnau» és la recopilació de tres poemes apareguts en tres llibres diferents (la mateixa proposta que faria poc després Marfany (1975)). És un canon prou original de l'obra de Maragall; la lectura de Nausica, per exemple, es decanta, previsiblement, per destacar-hi la influència de Goethe, i no es mostra gaire entusiasta amb el resultat: «Indessen fehlt der Werk nicht nur jede tragisch Note, es ist eigentlich kein dramatisches Werk [...] lediglich der dritte [Akt] ist dramatisch bewegt». Les veus van firmades per Aurelio Fuentes Rojo, de qui no tinc cap altra informació (els catàlegs ens indiquen que va traduir Ortega a l'alemany, i Vossler al castellà). A més, el *Kindlers* anava precedit d'uns petits resums de cada una de les literatures universals: l'article sobre la literatura catalana era de Rubió i Balaguer.

La segona edició, *Kindlers Neues Literatur Lexikon* (1988-1992) incorpora les tres obres esmentades i, finalment, una entrada dedicada a un llibre publicat en vida: «Visionen und Lieder / Visions i cants»; aquesta veu és escrita per Axel Schönberger, un membre molt actiu de la Deutsche Katalanische Verband. A més, aquesta edició incorpora uns «Fachberäter» per a cada una de les literatures ressenyades: el responsable de la literatura catalana és T. D. Stegmann. Ell deu ser per tant l'encarregat de posar al dia la bibliografia. No he pogut consultar la tercera edició (2009); he vist a la pàgina web que el Fachberater per a la literatura catalana ara és Gerhard Wild.

Anem finalment a l'àmbit de les traduccions, i concretament de les antologies traduïdes. A finals dels 60 i inicis dels 70 apareixen traduccions d'antologies de poesia catalana en diverses llengües: neerlandès, brasiler, la italiana del Tavani, la castellana de Goytisolo... És aleshores que apareix *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert. Eine Anthologie* (1970) a càrrec de Johannes Hösle i Antoni Pous²⁵.

Recordem un cop més com el context en què apareixen aquestes antologies marca decididament la selecció d'autors i obres: l'antologia de Hösle –Pous comença per Maragall, però no inclou ni Costa ni Alcover; acaba amb Ferrater, Sarsanedas i Martí Pol. En el pròleg, es presenten com a continuadors de la tasca de Grossmann: «Seitdem R. Grossmann 1923 in den *Veröffentlichungen des Ibero-Amerikanisches Instituts* eine Anthologie über *Katalanische Lyrik der Gegenwart* vorlegte, ist fast ein halbes Jahrhundert vergangen» alhora que denuncien l'oblit de la literatura catalana a Alemanya: «Die deutsche Literaturwissenschaft ignoriert seit Jahrzehnten diese Zone der Romania» i posen com exemple d'aquest oblit romanistes com Karl Vossler, Hugo Friedrich o E. R. Curtius (que no cita ni Llull ni Ausiàs March a la seva clàssica obra sobre literatura medieval). La causa d'aquesta ignorància és «der Madrider Regierung über Katalonien verhängen Kulturembargos und der systematischen Unterdrückung der katalanischen Sprachen» de què son víctimes involuntaris els lectors alemanys» (p. 9). Tot plegat

---

traduccions alemanyes de literatura catalana». *Zeitschrift für Katalanistik*, 18 (2005), p. 215-229.

²⁵ HÖSLE, J. UND A. POUS. *Katalanische Lyrik im zwanzigsten Jahrhundert. Eine Anthologie*. Mainz: Hase & Koehler, 1970; sobre les circumstàncies del moment, vegeu FARRÉS PUNTÍ, R. *Op.cit.*, p. 117; sobre les traduccions catalanes del moment, vegeu ROBLES I SABATER, F. «Les traduccions alemanyes de literatura catalana». *Zeitschrift für Katalanistik*, 18, 2005, p. 215-229.

explica els criteris de la seva selecció: «Bei unserer Auswahl ging es darum, die politische Entwicklung Kataloniens im Spiegel seiner Dichtung zu zeigen» (p. 14). El Maragall que inclouran serà, previsiblement, el més polític: «Paternal», «Oda a Espanya», «Nova oda a Barcelona»; però també el «Cant Espiritual». La selecció va acompanyada d'uns comentaris que proposen una lectura influïda per la renovació dels estudis de Maragall que aquells anys s'està efectuant. Efectivament, l'any 1960, en el marc del centenari del naixement del poeta, s'han publicat uns estudis que canvien de manera important la lectura del poeta, com els de Josep Benet o Arthur Terry, que ens presenten un Maragall més lligat a la tradició lírica europea i més interessat pel problema social. De les recerques de Benet se'n fan ressò Hösle i Pous: així, comentant l'«Oda a Barcelona / Neue Ode an Barcelona», els antòlegs observen com «Maragall bleibt nicht bei spießbürgerlicher Entrüstung über das Geschehene, sondern fragte in seine Artikeln nach den gesellschaftlichen Ursachen» (p.16). A propòsit del «Cant espiritual / Geistlichen Lied», que relacionen amb «die franziskanische Komponente Maragalls», esmenten les traduccions de Camus i Montale, i es fan ressò de les recerques de Valentí Fiol²⁶. Aquest estudiós havia desvelat per primer cop la relació entre el poema i un episodi del *Faust* de Goethe; concretament el vers «Aquell que a cap moment li digué atura't / sinó a aquell que el dugué a la mort»; és una referència a la mort de Faust, que mor quan diu «Verweile doch, du bist so schön!», que és més o menys el que havia pactat amb Mefistòfil. Hösle i Pous, doncs, esmenten «die Kritik gegenüber Fausts Ungenügen am Augenblick» (p. 17).

I acabo tornant al títol: «Bleibe / Verweile», amb el qual vull fer referència a les diferents traduccions que ha tingut el «Cant espiritual». Efectivament, si acaba sent vàlida la meua hipòtesi segons la qual la tradició catòlica ha pesat d'alguna manera en la recepció de la literatura catalana a Alemanya, aquesta ha d'haver afectat la recepció de Maragall i això ajudaria a explicar la particular fortuna que ha tingut el «Cant Espiritual». Tinc apuntades quatre traduccions diferents; observem com tradueixen precisament els versos que fan referència a Faust. Si hi dedico una especial atenció es perquè aquests versos representen una intertextualitat que efectua un interessant viatge d'anada i tornada. Maragall llegeix Goethe en alemany i l'adapta en català per al seu poema; les paraules de Goethe tornen a l'alemany a través de la traducció. Evidentment, la tornada és molt diferent si el traductor coneix aquesta intertextualitat, és a dir, si coneix l'estudi de Valentí i Fiol. Per exemple, la coneixen Hösle i Pous, que usen la mateixa paraula que usa Goethe: «Verweile / atura't», la coneix Barjau que usa l'expressió sencera: «Verweile doch»; no la coneix en canvi Schluter Rodés, que usa una altra paraula «Bleibe / queda't, roman». Però abans ens trobem amb la sorpresa que Grossmann, que tradueix quaranta anys abans de l'article de Valentí i Fiol, usa també «verweile». ¿Com s'explica? La lectura que Grossmann fa de Maragall, ja ho hem dit, és seriosa i aprofundida, però no sabem si va percebre la cita de Goethe en el text. Incidentalment, cal tenir en compte que Maragall mai va ser un pedant ni pretenia coquetejar amb els seus lectors sobre les seves lectures; de fet, va fer una referència explícita a l'episodi del Faust en una carta a Carles Rahola, però Grossmann no la podia conèixer. No tenim manera de saber doncs, què va impulsar Grossmann a la traducció «verweile / atura't»: es tracta d'una notable intuïció o, un cop més, de filologia.

Rudolf Grossmann (1923)	Geistlich Lied	Wer nie zum Augenblicke sprach: “Verweile!”
----------------------------	-------------------	--

²⁶ VALENTÍ I FIOI, E. «La gènesi del «Cant Espiritual» de Maragall». *Els clàssics i la literatura catalana moderna*. Barcelona: Curial, 1973, p. 188-238.

		Eh['] ihn zum letzen lud' Gevatter Tod
Hösle Pous (1970)	Geistliches Lied	Den, der erst dann zum Augenblicke sagte: “Verweile doch”, als ihm der Tod ihn endlich brachte
Eustaqui Barjau & Erika Schwarz (datada el 21/03/1982; es troba a l'Arxiu Maragall mecanografiada, potser és inèdita)	Geistliches Lied	Jenen, der nie dem Augenblick gesagt: “Verweile doch”, nur in der Todestunde
Schluter Rodés (datada 7/10/2003; es troba a l'Arxiu Maragall mecanografiada, potser és inèdita)	Geistliches Gesang	Wer nie zu einem Augenblick gesagt habe: “Bleibe!”, ausser zu dem, der ihm den Tod gebracht hat

En qualsevol cas, aquests exemples ens indiquen com la recepció de Maragall en la cultura alemanya és ben diferent de la recepció de la literatura alemanya en Maragall. Si per aquesta, es tracta de la lectura d'un lector apassionat, per aquella es tracta del resultat d'una recerca empresa, al principi, per l'interès religiós i, a partir d'un cert moment, per la filologia. ¿Esdevindrà algun dia Maragall per a un jove poeta alemany el que els poetes alemanys vam significar per Maragall? No ho sabem, però de moment, la llavor hi està posada.